

Rembert Dodoens, kleine Mechelaar, groot wetenschapper

Rembert Dodoens. Rembertus Dodonaeus?

Een naam die waarschijnlijk bij de meesten niet meteen een belletje doet rinkelen. Deze 16^{de} eeuwse Mechelaar schopte het nochtans tot stadsgeneesheer van Mechelen, was lijfarts aan het keizerlijke hof in Oostenrijk en bekleedde het ambt van hoogleraar aan de prestigieuze universiteit van Leiden. Ook betekende zijn botanisch werk “Cruydeboeck” een revolutie voor de plantkunde en was het honderden jaren een standaardwerk voor deze discipline. Komt daarbij dat het dit jaar exact 500 jaar geleden is dat Dodoens het levenslicht zag. Tijd voor een herappreciatie van deze geniale homo universalis, een toonbeeld van de humanistische Verlichting.

Dodoens behaalt op 18-jarige leeftijd reeds zijn licentiaatsdiploma geneeskunde aan de Leuvense universiteit en de bolleboos trekt op academische pelgrimstocht door Europa. Hij schoolt zich aan de meest prestigieuze universiteiten bij in zowat alle takken van de wetenschappen en legt er contacten met vooraanstaande studiegenoten en professoren. Opvallend is dat Dodoens ook de humane wetenschappen niet schuwt en bijvoorbeeld ook banden legt met gerenommeerde filosofen en taalkundigen. Na zijn Europese omzwervingen vestigt hij zich terug in zijn thuisstad Mechelen en wordt er als “medecijn der stadt van Mechelen” verantwoordelijk voor onder andere de problematiek van de pest- en lepralijders. Zijn reputatie als een uitstekend geneesheer viert er hoogtij. Het is ook in deze periode dat de botanicus in Dodoens naar boven komt en hij zijn magnum opus schrijft: het “Crujde Boeck”. In navolging van de Duitse botanicus Leonhart Fuchs, die de Duitse flora had geïnventariseerd en voorzien van duidelijke afbeeldingen, doet Dodonaeus hetzelfde voor het Vlaamse plantenrijk. In 1554 kent het boek zijn eerste druk en het is meteen een voltreffer. Herdrukken, vertalingen, bijwerkingen en aanvullingen stapelen zich op en de uitgave van de Mechelaar wordt dé internationale referentie voor de wereld van de botanici. In 1572 keert zijn geluk echter en Dodoens verliest zijn vrouw om vervolgens zijn huis te zien geplunderd worden en in vlammen te zien opgaan door de daden van de Spanjaarden onder Alva.

Dodoens blijft echter niet bij de pakken zitten en als hij in 1574 wordt gevraagd om lijfarts te worden van keizer Maximiliaan II te Wenen grijpt hij deze kans met beide handen. Deze keizer ontwikkelt al snel een grote interesse in de plantkunde en wordt, naast mecenas, ook een persoonlijke vriend van Dodoens. De band met de opvolger van Maximiliaan, Rudolf II, is echter minder hecht en een door heimwee overmande Dodoens trekt zich in 1581 terug naar eigen land. Maar niet vooraleer zijn positie als keizerlijke lijfarts door te geven aan zijn zoon. De krans op het palmares van Dodoens moest echter nog volgen...

Nauwelijks enige tijd na zijn terugkeer in Vlaanderen krijgt Rembert de uitnodiging van de toen nog prille Leidense universiteit (opgericht in 1575) om er aan de slag te gaan als hoogleraar geneeskunde. Omdat er echter nog geen botanische tuin is in Leiden kan Dodoens er geen plantkunde doceren. Desondanks is de Leidense periode voor hem een absoluut hoogtepunt. De “eminence grise” van de geneeskunde en plantkunde krijgt er alle lof en eer van zowel studenten als collega’s. Ook slaagt hij er in 1583 nog in om een tweede botanisch meesterwerk neer te pennen, de “Stirpium Historiae”.

Een uitgebreide aanvulling op zijn "Crujdeboek" met tal van analyses en correcties op zijn oudere en contemporaine vakgenoten. Ook is dit boek, in het kader van zijn activiteit als docent geneeskunde, meer gericht op de medicinale eigenschappen van de planten. De ambitieuze Dodoens wil ook nog een boek wijden louter aan de geneeskunde zelf, maar zijn vroegrijdige dood in 1585 gooit roet in het eten... De laatste rustplaats van Dodoens is in de Leidense Sint-Pieterskerk en in een epitaaf door zijn zoon kan men tot op vandaag het wel erg rijk gevulde "cursus honorum" van Dodoens bewonderen.

Dodoens was een gepassioneerd wetenschapper, altijd op zoek naar meer kennis en telkens bereid om zijn eigen werken te herzien en aan te vullen. Een wetenschappelijke duizendpoot die weigerde een vakidoot te zijn en wiens interesse dan ook veel verder ging dan enkel geneeskunde en plantkunde. Iemand van bescheiden afkomst die er in slaagde om voor decennia lang dé maatstaf te zijn voor zowat alle internationale botanici. Iemand waar we 500 jaar na zijn overlijden nog steeds trots op mogen zijn!

Pieterjan Vinck

Wie meer wil lezen over deze fascinerende figuur kan volgende literatuur er nog op naslaan :

De Sadeleer, S., 'Wat men zegt'. *De intellectuele context van de zestiende-eeuwse botanica aan de hand van een kritische analyse van het eerste boek uit Rembert Dodoens 'Cruydt-boeck'*, Gent, onuitgegeven masterscriptie, 2009

Thiery, M., *R. Dodoens: Renaissance Pionier*, In: Het ingenieursblad, Jrg. 71 (2002) nr. 3, pp. 64-70

Thiery, M., *Rembert Dodoens (1517-1586): medicus en eerste vlaamse botanograaf*, s.l., 2004

Thijs, G., *Rembert Dodoens: een greep uit zijn leven, zijn tijd, zijn werken*, Kruishoutem, Emka, 1979



Gründerboeck.

In den welcken die geheele hi-
 storie / dat es Tgheslacht / t'fatsoen / nae /
 natuers, cracht ende werkinghe, van den Cruy-
 den, niet alleen hier te lande wassende, maer ooch
 van de anderẽ vrendẽ in der Medecynen voorboo-
 lijk, met grooter neersichicht begrepen ende
 verclaert es, met der seluer Cruyden
 natuerlijk naer dat leuen cons-
 terfentel daer by
 ghestelt.

Duer D. Rembert Dodoens, Me-
 decijn van der stadt van
 Mechelen.

Van nieuws ouersten, ende met seer veel
 schoone nieuwe figueren vermeerderet.



*godtslof van Anholt & dirigijn
 ziele dit ge. Aluim. d. 17*